

УДК 343.9

DOI https://doi.org/10.32782/galician_studies/law-2024-7-8-8**Шевченко Сергій Іванович,**

кандидат юридичних наук, доцент,

заступник директора Інституту післядипломної освіти та заочного навчання

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

<https://orcid.org/0000-0003-4133-8860>serhii.shevchenko@dduvs.edu.ua

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ТА КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО В РЕСПУБЛІЦІ УЗБЕКИСТАН

У статті аналізується досвід Республіки Узбекистан в частині адміністративно-правового та кримінально-правового регулювання відповідальності за домашнє насильство.

Зазначається, що в Республіці Узбекистан відсутній спеціальний нормативно-правовий акт, присвячений питанню запобігання та протидії домашньому насильству. Одним з основних документів, що регулює це питання є Закон «Про захист жінок від утисків та насильства».

Наголошується на тому, що залежно від наявності або відсутності певних ознак діяння у вигляді домашнього насильства кваліфікується за ст. ст. 59-2 Кодексу Республіки Узбекистан про адміністративну відповідальність або ж за ст. 126-1 КК Республіки Узбекистан. При цьому, діяння розглядається в якості кримінального правопорушення у випадку, якщо до винного раніше було застосовано адміністративне стягнення за вчинення домашнього насильства, або ж в результаті домашнього насильства винному були заподіяні тілесні ушкодження.

Зазначається, що законодавець Республіки Узбекистан виокремлює фізичну форму домашнього насильства більш суспільно небезпечною, ніж економічне та психологічне насильство.

Пропонується спроектувати в КК України досвід Республіки Узбекистан щодо закріплення в якості кваліфікуючих (особливо кваліфікуючих) ознак домашнього насильства заподіяння постраждалому від домашнього насильства різного ступеня тяжкості тілесних ушкоджень. Вказується, що відповідне рішення дозволило б уникнути суперечностей, наявних на сьогоднішній день на практиці, та, як наслідок, сприяло б правильній кваліфікації дій винного та застосуванню до нього найбільш доцільних для його виправлення заходів державного примусу.

Ключові слова: домашнє насильство, запобігання злочинності, кримінальне право, протидія деліктам, Республіка Узбекистан.

Shevchenko S. I. Administrative and criminal law regulations governing liability for domestic violence in the Republic of Uzbekistan

This article analyzes the experience of the Republic of Uzbekistan regarding the administrative, legal, and criminal regulation of liability for domestic violence.

It is noted that the Republic of Uzbekistan lacks a specific regulatory act dedicated to the prevention and combating of domestic violence. One of the main documents governing this issue is the Law “On the Protection of Women from Harassment and Violence”.

It is emphasized that, depending on the presence or absence of certain elements, an act of domestic violence is classified under Articles 59-2 of the Code of the Republic of Uzbekistan on Administrative Liability or under Article 126-1 of the Criminal Code of the Republic of Uzbekistan. At the same time, the act is considered a criminal offense if the perpetrator has previously been subject to an administrative penalty for committing domestic violence, or if the perpetrator caused bodily injury as a result of domestic violence.

It is noted that the legislature of the Republic of Uzbekistan considers physical domestic violence to be a greater threat to society than economic and psychological violence.

It is proposed to incorporate into the Criminal Code of Ukraine the experience of the Republic of Uzbekistan regarding the establishment of bodily injuries of varying degrees of severity inflicted on a victim of domestic violence as qualifying (or particularly qualifying) elements of domestic violence. It is noted that such a decision would help avoid the contradictions currently observed in practice and, as a result, would facilitate the correct classification of the perpetrator's actions and the application of the most appropriate measures of state coercion to ensure the perpetrator's rehabilitation.

Key words: domestic violence, crime prevention, criminal law, combating torts, Republic of Uzbekistan.

Як відомо, досвід – одна з найважливіших складових у будь-якій справі, проте у більшості випадків його набуття – наслідок складного процесу, що включає у себе серію помилок, невдач та нових спроб. Дане правило охоплює всі сфери суспільного життя, у тому числі і його юридичну площину.

Домашнє насильство – одне з найбільш поширених кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я людини. Так, лише у 2023 р. на території України було зареєстровано 2705 випадків вчинення злочину у вигляді домашнього насильства. При цьому у 2423 з них особам вручено повідомлення про підозру. Крім того, у цьому ж році було зареєстровано 393 випадки вчинення кримінального проступку у виді невиконання обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або непроходження програми для кривдників (у 357 з них особам вручено повідомлення про підозру) [2].

При цьому слід наголосити, що офіційні статистичні дані не відображають повної картини поширення даних актів деліктної поведінки з ряду причин (високий рівень латентності через «небажання громадян виносити сміття з будинку» (цей стереотип формувався у суспільстві протягом тривалого періоду часу), тимчасова окупація окремих територій України державою-терористом тощо) [10, с. 146].

Викладене свідчить про нагальну потребу у модернізації вітчизняної системи протидії та запобігання правопорушенням, пов'язаним із домашнім насильством. У даному питанні важливо врахувати не тільки власний досвід, але і зарубіжний. Робота в останньому напрямі дозволить, по-перше, уникнути ряду помилок, що були допущені іншими державами в частині протидії та запобігання названому суспільно небезпечному діянню та, по-друге, оперативно віднайти «готові успішні моделі» боротьби із даним явищем, елементи яких можна впровадити на вітчизняному рівні.

Питанню правового забезпечення запобігання та протидії домашньому насильству приділяли свою увагу такі вчені, як В. С. Березняк, С. Г. Братель, К. Л. Бугайчук, Р. В. Вереша, А. А. Вознюк, Б. М. Головін, В. К. Гришук, Г. В. Дідківська, Ю. А. Дорохіна, О. О. Дудоров, О. В. Ковальова, І. В. Козич, О. Г. Колб, О. М. Костенко, М. Г. Кузнецов, О. Г. Кулик, О. К. Марін, О. О. Панова, В. М. Перевізник, Є. О. Письменський, Т. І. Пономарьова, Г. М. Собко, Н. А. Стасюк, Є. Л. Стрельцов, Д. М. Тичина, П. Л. Фріс, М. І. Хавронюк, О. В. Харитонova, В. В. Шаблистий, А. Я. Шугало, О. С. Юнін, О. С. Яра та ін.

Не дивлячись на це, на науковому рівні бракує комплексних компаративістських досліджень, присвячених аналізу зарубіжного досвіду регулювання зазначеного вище питання, що лише підкреслює актуальність обраної теми. Через це вбачається доречним продовжити цикл наукових публікацій, присвячених вивченню питання зарубіжного досвіду правового забезпечення запобігання та протидії правопорушенням, пов'язаним із домашнім насильством. У цій науковій статті проаналізуємо досвід адміністративно-правового та кримінально-правового регулювання відповідальності за домашнє насильство в Республіці Узбекистан.

Метою цієї статті є дослідження досвіду Республіки Узбекистан в частині адміністративно-правового та кримінально-правового регулювання відповідальності за домашнє насильство.

У серпні 2019 р. у Республіці Узбекистан було прийнято Закон «Про захист жінок від утисків та насильства». Відповідно до цього документа, насильство – це протиправне діяння (бездіяльність) відносно жінок, що посягає на їх життя, здоров'я, статеву недоторканість, честь, гідність та інші права і свободи, що охороняються законом, шляхом заподіяння або погрози заподіяння заходів фізичного, психологічного, статевого або економічного впливу [6].

Таким чином, даний документ спрямований на запобігання та протидію різних форм насильства відносно жінок [1, с. 80]. Що ж стосується безпосередньо питання домашнього насильства, то у Республіці Узбекистан наразі відсутній окремий нормативно-правовий акт, присвячений саме запобіганню та протидії названому делікту. Можливо, даний факт зумовлений тим, що статистично жінки частіше страждають від насильства (у тому числі домашнього), ніж чоловіки, тому зусилля цієї держави, в першу чергу, спрямовані на вирішення згаданої проблеми [11, с. 16].

З самої дефініції домашнього насильства, що міститься у Законі Республіки Узбекистан «Про захист жінок від утисків та насильства», випливає, що даний акт протиправної поведінки може виражатись у чотирьох формах насильства відносно жінок: статевої, фізичній, економічній та психологічній [6].

Отже, законодавець цієї держави передбачає майже ідентичні (порівняно з українським законодавством) форми домашнього насильства, що можуть бути застосовані до жінок.

Окремо додамо, що зі змісту поняття «жертва утисків та насильства» випливає, що вказаний документ охороняє фізичну недоторканість саме такої категорії громадян, як жінки. Відповідне рішення, на

нашу думку, є дещо дискусійним, адже у певній мірі порушує принципи гендерної рівності та рівноправності [12, с. 402].

Не дивлячись на викладений вище факт, у Республіці Узбекистан передбачена юридична відповідальність за акти домашнього насильства як відносно жінок, так і відносно чоловіків. Для підтвердження цієї тези звернемось до положень Кодексу Республіки Узбекистан про адміністративну відповідальність. Ст. 59-2 даного законодавчого акта має назву «Сімейне (побутове) насильство» та складається з двох частин. У ч. 1 зазначається:

«Перешкоджання у реалізації права на власність, освіту, охорону здоров'я та (або) працю, умисне псування майна та особистих речей, а також приниження честі та гідності, залякування, ізоляція від близьких родичів, вчинені відносно дружини (чоловіка), колишньої дружини (колишнього чоловіка), особи, яка спільно проживає та пов'язана спільним побутом, або особи, яка має з винним спільну дитину, що призвело до розладу здоров'я, за відсутності ознак злочину, а також інших правопорушень, передбачених цим Кодексом, тягнуть за собою накладення штрафу від 10 до 20 базових розрахункових одиниць або адміністративний арешт до 10 діб» [5].

Фактично, викладена вище норма передбачає адміністративну відповідальність за окремі дії, що мають ознаки таких форм домашнього насильства, як психологічне та (або) економічне. Перелік саме згаданих діянь обумовлений тим, що, як зазначалося вище, у Республіці Узбекистан відсутній нормативно-правовий акт, присвячений безпосередньо питанню запобігання та протидії домашньому насильству, через що дефініція даного поняття не розкривається на законодавчому рівні. Відтак, для уникнення складнощів під час кваліфікації діянь правопорушника, законодавець цієї держави максимально конкретизував перелік актів протиправної поведінки, що підпадають під ознаки цього адміністративного правопорушення.

Додамо, що передбачене ст. 59-2 Кодексу Республіки Узбекистан про адміністративну відповідальність діяння відноситься до числа адміністративних правопорушень з матеріальним складом, адже об'єктивна сторона цього акту делінквентної поведінки характеризується наявністю не тільки діяння, але і наслідків (розлад здоров'я), причинного зв'язку між ними. Відповідні наслідки суттєво підвищують рівень суспільної шкоди правопорушення.

Що стосується санкції ч. 1 ст. 59-2 Кодексу Республіки Узбекистан про адміністративну відповідальність, то вона є доволі схожою на ту, що закріплена у ч. 1 ст. 173-2 КУпАП, адже у ній передбачені такі види адміністративних стягнень, як штраф та адміністративний арешт на строк до десяти діб (при цьому, нагадаємо, вітчизняна норма також передбачає такий альтернативний вид стягнення, як громадські роботи).

У ч. 2 названої вище норми зазначається:

«Нанесення побоїв, умисного легкого тілесного ушкодження, що не призвело до короткострокового розладу здоров'я або незначної стійкої втрати працездатності, дружині (чоловіку), колишній дружині (колишньому чоловіку), особі, яка спільно проживає із винним та пов'язана з ним спільним побутом, або особі, яка має із винним спільну дитину, тягне за собою накладення штрафу від 10 до 20 базових розрахункових величин або адміністративний арешт до 15 діб» [5].

Таким чином, законодавець Республіки Узбекистан виокремлює фізичну форму домашнього насильства більш суспільно шкідливою, ніж економічне та психологічне, що, на нашу думку, є дещо дискусійним рішенням.

Окремо зауважимо, що до числа кваліфікуючих ознак домашнього насильства, відповідно до адміністративного законодавства Республіки Узбекистан, не відносяться повторність та вчинення названого акту делінквентної поведінки відносно неповнолітнього (як це передбачено у вітчизняному законодавстві), що, вважаємо, є не досить вдалим кроком, адже перелічені діяння несуть підвищений рівень суспільної шкоди.

Проаналізуємо питання кримінально-правового регулювання відповідальності за вчинення домашнього насильства в Республіці Узбекистан.

На відміну від більшості держав, що входили до складу СРСР, у Республіці Узбекистан законодавець виокремив домашнє насильство в окремий склад злочину. Ст. 126-1 «Сімейне (побутове) насильство» складається з семи частин. У ч. 1 зазначається:

«Перешкоджання у реалізації права на власність, освіту, охорону здоров'я та (або) працю, умисне пошкодження майна та особистих речей, а також приниження честі і гідності, залякування, ізоляція від близьких родичів, вчинені відносно дружини (чоловіка), колишньої дружини (колишнього чоловіка),

особи, з яким винний спільно проживає та поєднаний господарством, особи, з якою винний має спільну дитину, що спричинили розлад здоров'я, вчинені після застосування адміністративного стягнення за такі ж дії, а також за відсутності ознак іншого злочину,

караються штрафом від 20 до 30 базових розрахункових величин або обов'язковими громадськими роботами від 160 до 300 годин або виправними роботами до 2 років» [4].

Диспозиція ч. 1 ст. 126-1 КК Республіки Узбекистан майже повністю дублює положення ч. 1 ст. 59-2 Кодексу Республіки Узбекистан про адміністративну відповідальність. Водночас, дії винного кваліфікуються саме за першою нормою у випадку, якщо раніше до нього вже було застосовано адміністративне стягнення. Нагадаємо, за вітчизняним законодавством повторність визнається кваліфікуючою ознакою, проте діяння, за відсутності додаткових ознак, кваліфікується саме в якості адміністративного правопорушення. Досвід Республіки Узбекистан у даному питанні виглядає доволі цікавим, адже, без сумніву, повторне вчинення акту домашнього насильства несе підвищений рівень суспільної шкоди (або навіть суспільну небезпеку).

У ч. 2 вказаної норми передбачені покарання у виді штрафу від 20 до 30 базових розрахункових величин або обов'язкові громадські роботи від 160 до 300 годин або виправні роботи до 2 років за нанесення побоїв, умисного легкого тілесного ушкодження, що не призвело до короткострокового розладу здоров'я або незначної стійкої втрати працездатності, дружині (чоловіку), колишній дружині (колишньому чоловіку), особі, яка спільно проживає із винним та пов'язана з ним спільним побутом, або особі, яка має із винним спільну дитину, вчинені після застосування адміністративного стягнення за такі діяння [4].

З диспозиції ч. 2 ст. 126-1 КК Республіки Узбекистан випливає, що склад даного кримінального правопорушення є майже ідентичним зі складом адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 59-2 Кодексу Республіки Узбекистан про адміністративну відповідальність. Водночас, розмежувальною ознакою цих актів делінквентної поведінки є наявність або відсутність випадків застосування відносно винного адміністративних стягнень за такі діяння. Відтак, законодавець цієї держави був послідовним та застосував до більш суспільно небезпечної форми домашнього насильства (на думку самого законодавця) аналогічний підхід.

У ч. 3 ст. 126-1 КК Республіки Узбекистан передбачено наступне: «Нанесення умисного легкого тілесного ушкодження, що спричинило короткочасний розлад здоров'я тривалістю понад шість, але не понад двадцять один день або незначну стійку втрату працездатності, дружині (чоловікові), колишній дружині (колишньому чоловікові) або особі, яка спільно проживає із винним на підставі спільного побуту, чи дитині, а також особі, яка має спільну дитину, вчинене після застосування адміністративного стягнення за такі діяння, - карається штрафом від тридцяти до сімдесяти базових розрахункових величин або обов'язковими громадськими роботами від трьохсот до трьохсот шістдесяти годин або виправними роботами від одного до двох років або обмеженням волі від одного року до двох років, або позбавленням волі від одного року до двох років» [4].

Без сумніву, заподіяння тілесних ознак підвищує суспільну небезпеку даного делікту [9, с. 123], тому, вважаємо, що ідея законодавця Республіки Узбекистан виокремити таке діяння в якості особливо кваліфікуючого складу домашнього насильства – доволі цікавий крок, який дозволяє обрати найбільш ефективний вид покарання, пропорційний ступеню суспільної небезпеки діяння. При цьому, сама ідея закріплення суворості покарань за акти домашнього насильства залежно від заподіяних суспільно небезпечних наслідків виглядає цікавою та теоретично може бути реалізована у вітчизняному законі про кримінальну відповідальність.

У ч. 4 ст. 126-1 задекларовано:

«Умисне заподіяння тілесного ушкодження, що не є небезпечним для життя в момент заподіяння та не призвело до наслідків, передбачених у частині шостій даної норми, але таке, що викликало тривалий розлад здоров'я понад 21 день, але не більше чотирьох місяців, або значну стійку втрату загальної працездатності від 10 до 33 відсотків, дружині (чоловікові), колишній дружині (колишньому чоловікові) або особі, яка спільно проживає із винним та пов'язана із ним спільним побутом, або особі, з якою винний має спільну дитину, - карається обов'язковими громадськими роботами від 360 до 480 годин або виправними роботами від 2 до 3 років або обмеженням волі від 2 до 3 років, або позбавленням волі на строку від 2 до 3 років» [4].

Таким чином, запропонована норма фактично передбачає кримінальну відповідальність за вчинення домашнього насильства, що призвело до середньої тяжкості тілесних ушкоджень. Очевидно,

що з порівняно з попередніми складами домашнього насильства (ч.ч. 1-3. ст. 126-1 КК Республіки Узбекистан) даний делікт несе вищий рівень небезпеки, через що рішення передбачити за нього наведені покарання виглядає обґрунтованим. При цьому, найбільш суворе покарання, задеклароване за цей акт протиправної поведінки, є ідентичним із покаранням, закріпленим за умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження у вітчизняному КК (ч. 1 ст. 122 КК України), що свідчить про схожу оцінку суспільної небезпеки подібних деліктів законодавцями названих держав.

Ч. 5 ст. 126-1 КК Республіки Узбекистан передбачає:

«Дії, передбачені частиною четвертою даної норми, вчинені: а) відносно двох або більше осіб; б) відносно жінки, яка завідомо для винного перебуває у стані вагітності; в) з особливою жорстокістю; г) з корисливих мотивів; д) з релігійних переконань; е) групою осіб; ж) повторно, небезпечним рецидивістом або особою, яка раніше вчинила злочини, передбачені статтями 97, 104 та (або) 105 цього Кодексу; з) особливо небезпечним рецидивістом; і) із застосуванням зброї або предметів, які можуть бути використані в якості холодної зброї, - караються обмеженням волі від 3 до 5 років або позбавленням волі від 3 до 5 років [4].

Думається, кожна із перелічених ознак демонструє стійку асоціальну установку суб'єкта та демонструє необхідність його ізоляції від суспільства [7, с. 737]. Запропоноване законодавцем Республіки Узбекистан рішення щодо застосування до винних у вчиненні перелічених злочинів заходів державного впливу виглядає цікавим. Можливо, доречно було б спроектувати його у зміст ст. 126-1 КК України (особливо з урахуванням наявного досвіду побудови окремих норм, як, наприклад, ст. 115 КК України, в якій більшість перелічених ознак також відносяться до числа кваліфікуючих).

Санкція ч. 6 ст. 126-1 КК Республіки Узбекистан передбачає покарання у виді позбавлення волі на строк від 5 до 7 років за умисне заподіяння тілесного ушкодження, небезпечного для життя в момент заподіяння або яке призвело до втрати зору, мовлення, слуху або будь-якого органу або повну втрату органом його функцій, психічний або інший розлад здоров'я, пов'язане зі стійкою втратою загальної працездатності понад 33 відсотки, або переривання вагітності, або невинуватне спотворення тіла дружини (чоловіку), колишній дружині (колишньому чоловіку), особі, яка спільно проживає та пов'язана спільним побутом або особі, яка має спільну дитину [4].

Отже, заподіяння різного ступеня тілесних ушкоджень внаслідок акту домашнього насильства розглядається законодавцем Республіки Узбекистан в якості кваліфікуючих (особливо кваліфікуючих ознак). Закріплення відповідних складів домашнього насильства дозволяє:

- 1) обрати судом найбільш ефективний захід державного примусу, пропорційний ступеню тяжкості суспільно небезпечного діяння, вчиненого винним [8, с. 206];
- 2) уникнути складнощів та помилок в кваліфікації з боку органів досудового розслідування та суду, що можуть виникати через наявність ряду суміжних ознак з іншими кримінальними правопорушеннями.

Можливо, проектування досвіду Республіки Узбекистан щодо закріплення в якості кваліфікуючих (особливо кваліфікуючих) ознак домашнього насильства заподіяння постраждалому від домашнього насильства різного ступеня тяжкості тілесних ушкоджень дозволило б уникнути суперечностей, наявних на сьогоднішній день на практиці, та, як наслідок, сприяло б правильній кваліфікації дій винного та застосуванню до нього найбільш доцільних для його виправлення засобів державного примусу.

У ч. 7 ст. 126-1 КК Республіки Узбекистан зазначається:

«Дії, передбачені частиною шостою цієї статті, вчинені: а) відносно жінки, яка завідомо для винного перебувала у стані вагітності; б) відносно неповнолітнього; в) з особливою жорстокістю; г) з корисливих мотивів; д) з релігійних переконань; е) групою осіб; ж) із застосуванням зброї або предметів, які можуть бути використані у якості холодної зброї, - караються позбавленням волі від 7 до 10 років» [4].

Як і у попередніх випадках, законодавець Республіки Узбекистан передбачив обтяжуючі обставини, наявність яких свідчить про стійку асоціальну поведінку винного та, як наслідок, необхідність застосування до нього більш суворих заходів державного впливу [3, с. 105].

У ч. 8. ст. 126-1 КК Республіки Узбекистан задекларовано: «Дії, передбачені частиною шостою даної статті: а) вчинені відносно двох та більше осіб; б) вчинені повторно, небезпечним рецидивістом або особою, яка раніше вчиняла злочини, передбачені статтями 97 та (або) 104 цього Кодексу; в) вчинені особливо небезпечним рецидивістом; г) що спричинили смерть потерпілого, - караються позбавленням волі від 10 до 12 років» [4].

Таким чином, ч. 8 ст. 126-1 КК Республіки Узбекистан передбачає особливо кваліфікуючі ознаки делікту, передбаченого ч. 6 цієї норми. Без сумніву, такі ознаки несуть підвищений рівень суспільної небезпеки, тому закріплення за них суворіших покарань – цілком обґрунтована ідея.

Отже, на підставі викладеного вище можна зробити висновок про те, що досвід Республіки Узбекистан в частині регулювання юридичної відповідальності за домашнє насильство є доволі цікавим. Зокрема, вирішення актуальної проблеми в частині кваліфікації актів домашнього насильства, що призвели до тілесних ушкоджень, законодавцем цієї держави шляхом закріплення кваліфікованих та особливо кваліфікованих складів даного злочину може бути спроектовано у зміст ст. 126-1 КК України.

Перспективним напрямом подальших наукових досліджень є аналіз досвіду регулювання юридичної відповідальності за акти делінквентної поведінки, пов'язані з вчиненням домашнього насильства, інших держав, що раніше входили до складу СРСР (держави Балтії, Республіка Молдова тощо).

Література:

1. Березняк В.С., Шаблістий В.В., Каторкін Р.А. Кримінологічні аспекти деліктної поведінки дітей в Україні / Juvenile policy as a component of supporting Ukraine's national security and defense (dedicated to the 53rd anniversary of the UN General Assembly adoption of the Declaration of the Rights of the Child and the 56th anniversary of the establishment of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs) : Scientific monograph. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2023. P. 79-102. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/287/7882/16460-1> (дата звернення: 01.03.2024).
2. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2023 року // Офіс Генерального прокурора: офіційний веб-сайт. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=277667 (дата звернення: 01.03.2024).
3. Каторкін Р. А. Досвід правового регулювання питання ухилення від призову на строкову військову службу, військову службу за призовом осіб офіцерського складу окремих країн пострадянського простору. *Jurnalul juridic national: teorie si practica: научно-практичний журнал Республіки Молдова*. 2017. № 6 (28). С. 104–107.
4. Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси, 22.09.1994 // LexUz on-line: Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги қошидаги «Адолат» миллий ҳуқуқий аҳборот маркази давлат муассасаси. URL: <https://lex.uz/docs/111453> (дата звернення: 01.03.2024).
5. Ўзбекистон Республикасининг Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекси, 22.09.1994 // LexUz on-line: Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги қошидаги «Адолат» миллий ҳуқуқий аҳборот маркази давлат муассасаси. URL: <https://lex.uz/docs/97664> (дата звернення: 01.03.2024).
6. Хотин-кизларни тазйиқ ва зўравонликдан ҳимоя қилиш тўғрисида: Ўзбекистон Республикасининг Қонуни, 17.08.2019. URL: <https://lex.uz/docs/4494709> (дата звернення: 01.03.2024).
7. Шаблістий В. В., Березняк В. С., Каторкін Р. А. Кримінальні правопорушення, пов'язані з ухиленням від призову на військову службу як акти посягання на воєнну безпеку України. *Military offences and war crimes: background, theory and practice : collective monograph*. Ed. by V.M. Stratonov. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2023. P. 736-760. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-302-6-33> (дата звернення: 01.03.2024).
8. Шаблістий В. В., Березняк В. С., Каторкін Р. А. Торгівля людьми як делікт, що посягає на безпекове середовище. *Organizational and legal fundamentals for the formation of a security environment in Ukraine : Scientific monograph*. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2023. P. 205-229.
9. Шаблістий В.В., Якименко Л.Г. Запобігання проникненню заборонених предметів до установ виконання покарань : монографія. Дніпро : Дніпропетровський держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2017. 168 с.
10. Шевченко С. І. Запобігання домашньому насильству як напрям забезпечення внутрішнього безпекового середовища. *Organizational and legal fundamentals for the formation of a security environment in Ukraine : Scientific monograph*. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2023. P. 144-168. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-363-7-7> (дата звернення: 01.03.2024).
11. Юнін О. С. Державна політика України у сфері запобігання домашньому насильству: сучасний стан та перспективи вдосконалення. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 4 (114). С. 15–21.
12. Юнін О. С. Пріоритетність захисту прав та законних інтересів людини в діяльності поліції. *Митна справа*. 2013. № 1 (85). Ч. 2. Кн. 1. С. 401-405.

References

1. Berezniak V. S., Shablysty V. V., Katorkin R. A. (2023). *Kryminolohichni aspekty deliktnoi povedinky ditei v Ukraini* [Criminological Aspects of Delinquent Behaviour of Children in Ukraine]. Juvenile Policy as a Component of Supporting Ukraine's National Security and Defense (Dedicated to the 53rd Anniversary of the UN General Assembly Adoption of the Declaration of the Rights of the Child and the 56th Anniversary of the Establishment of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs): Scientific Monograph, Riga, Latvia: Baltija Publishing, pp. 79–102. Retrieved from: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/287/7882/16460-1> [in Ukrainian].

2. Yedynyi zvit pro kryminalni pravoporushennia za sichen–hruden 2023 roku [Unified Report on Criminal Offenses for January–December 2023] (2023). Ofis Heneralnoho prokurora: ofitsiyni veb-sait. Retrieved from: https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=277667 [in Ukrainian].
3. Katorkin R. A. (2017). Dosvid pravovoho rehuliuвання pytannia ukhylennia vid pryzovu na strokovu viiskovu sluzhbu, viiskovu sluzhbu za pryzovom osib ofitseriskoho skladu okremykh krain postradianskoho prostoru [Experience of Legal Regulation of Evasion from Conscription for Compulsory Military Service and Military Service by Conscription of Officers in Certain Post-Soviet Countries]. *Jurnalul juridic national: teorie si practica*, No. 6 (28), pp. 104–107 [in Ukrainian].
4. Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси, 22.09.1994 [Criminal Code of the Republic of Uzbekistan of 22 September 1994] (1994). LexUz on-line: Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги қошидаги «Адолат» миллий ҳуқуқий ахборот маркази давлат муассасаси. Retrieved from: <https://lex.uz/docs/111453> [in Uzbek].
5. Ўзбекистон Республикасининг Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекси, 22.09.1994 [Code of the Republic of Uzbekistan on Administrative Liability of 22 September 1994] (1994). LexUz on-line: Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги қошидаги «Адолат» миллий ҳуқуқий ахборот маркази давлат муассасаси. Retrieved from: <https://lex.uz/docs/97664> [in Uzbek].
6. Хотин-қизларни тазйиқ ва зўравонликдан ҳимоя қилиш тўғрисида: Ўзбекистон Республикасининг Қонуни, 17.08.2019 [On Protection of Women from Harassment and Violence: Law of the Republic of Uzbekistan of 17 August 2019] (2019). Retrieved from: <https://lex.uz/docs/4494709> [in Uzbek].
7. Shablysty, V. V., Berezniak, V. S., Katorkin, R. A. (2023). Kryminalni pravoporushennia, poviazani z ukhylenniam vid pryzovu na viiskovu sluzhbu yak akty posiahannia na voienno bezpeku Ukrainy [Criminal Offenses Related to Evasion from Military Service as Acts Encroaching on the Military Security of Ukraine]. *Military Offences and War Crimes: Background, Theory and Practice: Collective Monograph*. Ed. by V. M. Stratonov. Riga, Latvia: Baltija Publishing, pp. 736–760. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-302-6-33> [in Ukrainian].
8. Shablysty, V. V., Berezniak, V. S., Katorkin, R. A. (2023). Torhivlia liudmy yak delikt, shcho posiahaie na bezpekovu seredovyshche [Human Trafficking as a Tort Encroaching on the Security Environment]. *Organizational and Legal Fundamentals for the Formation of a Security Environment in Ukraine: Scientific Monograph*. Riga, Latvia: Baltija Publishing, pp. 205–229 [in Ukrainian].
9. Shablysty, V. V., Yakymenko, L. H. (2017). Zapobihannia pronyknennju zaboronenykh predmetiv do ustanov vykonannia pokaran [Prevention of the Entry of Prohibited Items into Penal Institutions]. Dnipro: Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs; Lira LTD, 168 p. [in Ukrainian].
10. Shevchenko, S. I. (2023). Zapobihannia domashnomu nasyilstvu yak napriam zabezpechennia vnutrishnoho bezpekovooho seredovyshcha [Prevention of Domestic Violence as a Direction of Ensuring the Internal Security Environment]. *Organizational and Legal Fundamentals for the Formation of a Security Environment in Ukraine: Scientific Monograph*. Riga, Latvia: Baltija Publishing, pp. 144–168. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-363-7-7> [in Ukrainian].
11. Yunin, O. S. (2021). Derzhavna polityka Ukrainy u sferi zapobihannia domashnomu nasyilstvu: suchasnyi stan ta perspektyvy vdoskonalennia [State Policy of Ukraine in the Field of Prevention of Domestic Violence: Current State and Prospects for Improvement]. *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav*, No. 4 (114), pp. 15–21 [in Ukrainian].
12. Yunin, O. S. (2013). Priorytetnist zakhystu prav ta zakonnykh interesiv liudyny v diialnosti politsii [Priority of Protecting Human Rights and Legitimate Interests in Police Activities]. *Mytna sprava*, No. 1 (85), Part 2, Book 1, pp. 401–405 [in Ukrainian].